Asia: O 11/2022 vp Maatalouden kannattavuuskriisi / HUOM! Ukrainan tilanteen vaikutukset Suomen maatalouteen ja elintarvikkeiden saatavuuteen 16.3.klo 9.30 (O 11/2022 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Venäjä hyökkäsi laajamittaisesti Ukrainaan varhain torstaiaamuna 24.2.2022. Venäjän hyökkäys ravistelee pahoin koko Euroopan turvallisuus- ja talous-tilannetta. Sotatila vaikuttaa maailmalla myös raaka-aineiden sekä energian toimituksiin ja hintoihin sekä ruoan maailmamarkkinoihin ja -hintoihin. Näillä on suoria ja välillisiä vaikutuksia maa- ja elintarviketalouteen myös Suomessa.

2 Lausunto

Venäjän hyökkäyksen suorat välittömät vaikutukset ovat kohdistuneet Ukrainan mahdollisuuksiin viedä maataloustuotteitaan maailmanmarkkinoille Mustanmeren alueen normaalin meriteitse tapahtuvan kaupankäynnin estymisen myötä. Ukrainalla on iso merkitys maailman viljakaupassa ja se on noussut viime vuosikymmenen aikana suurten viljaa vievien maiden joukkoon. Noin 40 % Ukrainan viljatoimituksista on viime aikoina päätynyt Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-Itään, missä on ollut kuivaa ja sato jäänyt pieneksi. Muun muassa Egypti, Jemen, Libanon, Tunisia, Indonesia, Malesia ja jopa Kiina, nojaavat osittain Ukrainan satoihin ruokkiessaan kansansa. Jos Ukrainan varastoissa olevan edellisen vuoden sadon saaminen markkinoille estyy, vaihtoehtoisia toimittajia on vähän. Myös Venäjällä on iso rooli maailman viljakaupassa, ja sen vientiin vaikuttavat puolestaan pakotteet ja boikotit. Sodan aiheuttama markkinaepävarmuus ja Mustanmeren alueen toimitusvaikeudet ovat nostaneet viljan hinnat jo uusiin ennätyksiin ja kaikissa muissakin maataloustuotteissa on nousua.

Sotatilalla on vaikutuksia myös maatalouden tuotantopanosten kuten energian ja lannoitteiden hintoihin ja saatavuuteen maailmalla. Öljyn hinta nousi voimakkaasti jo ennen Venäjän hyökkäystä ja on sen jälkeen jatkanut nopeaa nousuaan maailmanmarkkinoilla. Venäjä on merkittävä toimija myös kaikissa kolmessa suuressa lannoiteryhmässä. Lisäksi Valko-Venäjä on merkittävä lannoitealan toimija erityisesti kaliumin suhteen ja kauppapakotteet vaikeuttavat kauppaa myös Valko-Venäjän kanssa. Tarjonnan supistuminen johtaa jo ennestään korkeiden ravinteiden hintojen nousuun, mikä vaikuttaa tuleviin satoihin ja aiheuttaa maailmalla ruokainflaatiota.

Suomeen vaikutukset tulevat sitä kautta, että maailmanmarkkinahintojen nousu nostaa entisestään sekä tuotantopanosten hintoja että viljan tuottajahintoja. Maatalouden panoshinnat nousivat Suomessa jo ennen Venäjän hyökkäystä. Vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä panoshinnat olivat runsaan viidenneksen korkeampia vuoden takaiseen verrattuna. Lannoitteet maksoivat yli tuplasti, energia kolmanneksen ja rehut reilun viidenneksen enemmän kuin vuotta aiemmin. Luken 28.2.2022 julkaisema ennuste kertoo, että viime syksyn heikko

sato ja samaan aikaan alkanut tuotantopanosten hintojen nousu syö maatalouden keskimääräisestä yrittäjätulosta jopa puolet vuoteen 2020 verrattuna. Vuonna 2022 yrittäjätulo jää noin 10 000 euroon tilaa kohden, ja maatalouden keskimääräinen kannattavuuskerroin painuu varovaisen skenaarion mukaan 0,25:een kahden vuoden takaisesta 0,52:stä.

Kustannusnoususta huolimatta viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn keskimääräinen kannattavuus voi tosin jopa kohentua viime vuoteen verrattuna, jos viljan hinnat pysyvät samoina kuin 2021 myyntikaudella ja sadosta saadaan keskiverto. Muun kasvinviljelyn kannattavuus sen sijaan painuu huomattavan heikoksi. Myös kasvihuonetuotannon kannattavuuden ennustetaan heikkenevän. Kotieläintilojen kannattavuuden ennakoidaan nykyisellä tuottajahintatasolla heikkenevän selvästi, ja vaikeuttavan niiden selviämistä akuutista maksuvalmiuskriisistä. Erityisesti suurilla, vasta investoineilla tiloilla maksuvalmiuden riskien realisoituminen on kohtalokasta.

Ukrainan sodan kokonaisvaikutukset talouteen eivät ole vielä selvillä. Sodan seurauksena erityisesti rehujen, energian ja lannoitteiden hintoihin kohdistuu lisää korotuspaineita. Suomen energiasta kaksi kolmasosaa on tuontienergiaa ja siitä 60 prosenttia tulee Venäjältä. Maataloudessa ollaan erityisen riippuvaisia kevytpolttoöljystä, josta merkittävä osa (80 %) on tuotu Venäjältä. Venäläinen öljy on mahdollista korvata muiden tuottajamaiden öljyllä, mutta hinta nousee nykyisestä, ja energianhinnat ovat jo nyt korkealla. Maatiloilla ollaan hyvin riippuvaisia myös sähköstä, jonka kokonaiskulutuksesta kuitenkin katetaan kotimaassa tuotetulla jo nykyisin reilut 80 %. Vajaa viidennes on nettotuontia, josta Venäjän osuus noin 10 prosenttia.

Suomessa sijaitsevan lannoiteteollisuuden keskeiset raaka-aineet, kuten ammoniakki ja kalium, sekä suurin osa kilpailevista valmiista lannoitetuotteista on tuotu Venäjältä. Näiden hankintaketjujen ja logistiikan uudelleenjärjestyminen yhdessä muiden Euroopan maiden kanssa on jo nostanut hintoja rajusti. Raaka-aineita sinällään on edelleen saatavilla globaaleilta markkinoilta ja Venäjän tuonti korvattavissa, mutta hintataso on aiempaa korkeampi, erityisesti kun markkinoiden uudelleen järjestyminen koskettaa lähes kaikkia länsimaita yhtä aikaa.

Myös viljan hinta ja sitä kautta muiden maataloustuotteiden hinnat kallistuvat voimakkaasti Venäjän invaasion seurauksena. Tällä hetkellä leipävehnän hintataso EU:ssa on yli kaksinkertainen pitkän aikavälin keskiarvoon verrattuna. Ensi syksyn leipävehnäfutuurit ovat nousseet jo noin neljäänsataan euroon tonnilta. Tämä ennakoi poikkeuksellisen korkeita viljan hintoja ensi syksylle myös Suomeen. Tämän myötä kotieläintiloilla rehukustannukset voivat nousta kuluvana vuonna ennennäkemättömän korkeiksi, mikä lisää paineita saada korotuksia kotieläintuotteiden tuottajahintoihin. Tämä puolestaan heijastuu elintarvikkeiden kuluttajahintoihin.

Maataloustuotteiden hinnannousu ei tosin heijastu sellaisenaan samassa suhteessa ruoan kuluttajahintoihin, sillä jalostuksen ja jakelun osuus on ruoan hinnassa suhteellisen korkea. Luke arvioi ruoan hinnan nousevan tänä vuonna 5–10 prosenttia. Se tarkoittaisi mediaanituloisen kotitalouden ruokamenoihin noin 250–500 euron vuosilisäystä. Joillekin kotitalouksille ruoan hinnan nousu on iso rasitus, mutta nousu ei vielä anna syytä erityisen laajaan huoleen. Suomalaisten käytettävissä olevista tuloista kaupasta ostettavaan ruokaan menee keskimäärin noin 11 prosenttia, joten ruokaturva ei ole Suomessa

uhattuna, vaikka hinnat nousevat. Suomella on rikkaana maana ja osana edelleen toimivaa kaupankäyntijärjestelmää hyvät edellytykset hankkia tuotteita myös maailman ruokamarkkinoilta, mikäli oma tuotanto ei riitä tyydyttämään kotimaista kysyntää.

3 Lausunnon tiivistelmä

Euroopan ruokamarkkinoiden tilanne muuttuu Venäjän hyökkäyksen seurauksena pitkäaikaisesti, erityisesti Venäjästä riippuvaisen tuotantopanosteollisuuden joutuessa järjestämään raaka-ainehuollon uudella tavalla. Markkinoiden tasapaino muuttuu perustavanlaatuisesti, jonka vuoksi lyhytaikaisten toimenpiteiden lisäksi täytyy katseet kääntää pitkäaikaisempien muutosten aikaansaamiseksi huoltovarmuuden turvaamisessa.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 15.03.2022 klo 14:06:24.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jyrki Niemi

Liitteet:

Tiedoksi: Asiantuntijalausunnon valmistelijat: Erikoistutkija Csaba Jansik, erikoistutkija Hanna Karikallio, erikoistutkija Marja Knuuttila, erikoistutkija Arto Latukka, tutkimusprofessori Jyrki Niemi, erikoistutkija Olli Niskanen, tutkija Jukka Tauriainen